

De
VRIENDEN van de PLANTENTUIN
GENT

driemaandelijks
achttiende
nr. 2

tijdschrift
jaargang
juni 1999

De VRIENDEN van de PLANTENTUIN GENT

driemaandelijks tijdschrift
achttiende jaargang
nr. 2 juni 1999
ISSN 0777 - 8821

Inhoud

Redactioneel(tje)	2
Klimmen met stijl : <i>Dioscorea</i>	3-9
Dodonaea	10
Wisteria-varia	11-15
Koffie : een hele geschiedenis (2)	16-23
Agenda 1999	24-25
Lidgeld 1999	26
Drie Leliën	27-37
Steun !!!	38
Vlierbloesem-aperitief	39
Gentse Feesten 1999	40
Vlaamse en Nederlandse exotica	41-42
Karel en zijn geheimen	43
Een bezoek aan Dulcamara	44-45
Etnobotanie te Brussel	46
Lezersforum	47
Colofon	48

Redactioneel(tje)

Beste lezer,

Bijna was ik hier aan het noteren "Beste kiezer, ..." wellicht doordat ik dit berichtje aan het noteren ben in de late namiddag van zondag 13 juni, in de naweeën van de "moeder van alle verkiezingen", en met een aangenaam gevoel na de bijzonder geslaagde barbecue in onze Plantentuin.

Mag ik hierbij uitdrukkelijk de zichtbare en onzichtbare ploeg achter deze activiteit van harte een *proficiat* sturen, voor de vlotte voorbereiding, bediening, opruiming, en niet te vergeten voor de knappe botanische toets in die vlezige omgeving, ik bedoel de onnavolgbare sierstukken op de tafels : deze maken onze barbecue tot een uniek gebeuren !

Binnenkort starten bij ons de, mag ik zeggen, (tenminste in Vlaanderen) wereldberoemde Gentse Feesten, waarvoor de Vrienden opnieuw één van hun beste beentjes zullen voorzetten, met een opfrissing van de Plantentuin, rondleidingen, cafetaria (ook met cake en thee, zoals het een serieuze tuin past), themawandelingen, nachtelijke bezoeken, ...

Een mooie gelegenheid om uw familie en vrienden kennis te laten maken met de fraaie Plantentuin, en vanzelfsprekend om nieuwe leden te maken voor onze groeiende vereniging, tot meerdere eer en glorie van ons aller Plantentuin.

Uw redacteur,

A large, stylized handwritten signature in black ink, which appears to read "Paul Geylens". The signature is written over a long, sweeping horizontal line that extends across the width of the page.

Klimmen met stijl : Dioscorea

Marc Libert & Koen Camelbeke
Plantentuin

Nu we dit schrijven, zijn de Blauweregens pas uitgebloeid. Een massa bloemblaadjes verzamelt zich met regen en wind tot een onregelmatige pannekoek onder deze klimmers.

Maar kijk, ook nu nog is het genieten, het weelderige groen van deze lianen roept een subtropische sfeer op.

Wat verder op de systematiek van de Tweezaadlobbigen heeft zich nog zo 'n bladspektakel ontwikkeld aan het klimrek van de Pijpbloem (*Aristolochia*). Als afgeronde pannen hebben de bladeren trapsgewijs en elkaar wat overlappend een sluitend dak gevormd.

Wie weet te genieten van dergelijke bladplanten, is zeker dat groepje van vier klimmers op de systematiek van de Eenzaadlobbigen niet ontgaan : elk jaar opnieuw begroeien vier soorten van het geslacht *Dioscorea* er hun torentjes op onnavolgbare wijze.

Laten we wat nader kennis maken met deze ondergewaardeerde planten.

Etymologie

Alles begon met God ! Het water en het vuur, het land en de lucht, en de Liefde... het begon met God. Echter, we weten wel, hierover kan worden gediscussieerd.

Maar één iets staat vast : de moderne naamgeving van planten begint bij onze Zweedse vriend *Carolus Linnaeus*, van wie in 1753 een imposant werk verscheen waarin alle tot dan gekende planten waren opgenomen, onder hun wetenschappelijke naam.

Dit betekent natuurlijk niet dat vóór deze datum zich niemand met planten bezighield, wel integendeel.

Maar toch werd Linnaeus na zijn dood echt het voorwerp van 'verering' onder botanici over gans de wereld, een cultfiguur

zoals nog nooit gezien in de botanische wereld, met uitzondering misschien van een Griekse legerarts die leefde in de eerste eeuw AD : *Dioscorides*. In het jaar 60 van onze jaartelling verscheen een 'boek' van Dioscorides getiteld "*Materia Medica*". Vanaf deze 'publicatiedatum' tot de Renaissance was dit boek hét standaard-werk over geneeskunde in de westerse wereld. Van de duizend geneesmiddelen die erin worden vermeld, is ongeveer drie vijfde van plantaardige oorsprong, waardoor dit boek tevens een standaardwerk over plantkunde werd. Als eerbetoon werd het plantengeslacht *Dioscorea* door Linnaeus naar deze Griekse medicus en botanicus genoemd.

Systematiek

Het circa 600 soorten tellende geslacht *Dioscorea* behoort tot de plantenfamilie Dioscoreaceae. Ook in België komt - zij het zeldzaam, in het Lotharings district en in de Vlaamse Ardennen - een vertegenwoordiger van deze familie voor : Spekwortel (*Tamus communis*). Deze klimmende plant kan tot drie meter hoog worden, en is makkelijk te herkennen aan het opvallend glimmende, kale, hartvormige blad. We kunnen Spekwortel tegenkomen in open bossen, bosranden, of klimmend in heggen, meestal op kalkrijke bodem. Net over de grens, bij onze Zuiderburen, is de soort algemener, vooral in de strek rond Boulogne en in Pikardië.

Dioscoreaceae komen vooral voor in tropische streken, maar een aantal soorten groeien ook in de gematigde streken van het noordelijk halfrond, waardoor ze ook winterhard zijn in ons klimaat.

De ondergrondse delen van deze planten zijn welbekend, want daar wordt een vlezige of kurkachtige, zetmeelrijke knol gevormd. In het voorjaar verschijnen dan uit deze knol de jonge, klimmende spruiten. Op deze slingerende stengels worden de typische brede, hartvormige bladeren met een decoratieve, tralie-achtige nervatuur gevormd. De bloemetjes zijn klein, éénslachtig en onopvallend. De vruchten zijn dan weer wel bekorend : rode bessen bij Spekwortel, maar bij de meeste Dioscoreaceae zijn het driekantige, gevleugelde droge doosvruchten, met daarin de opnieuw gevleugelde zaden.

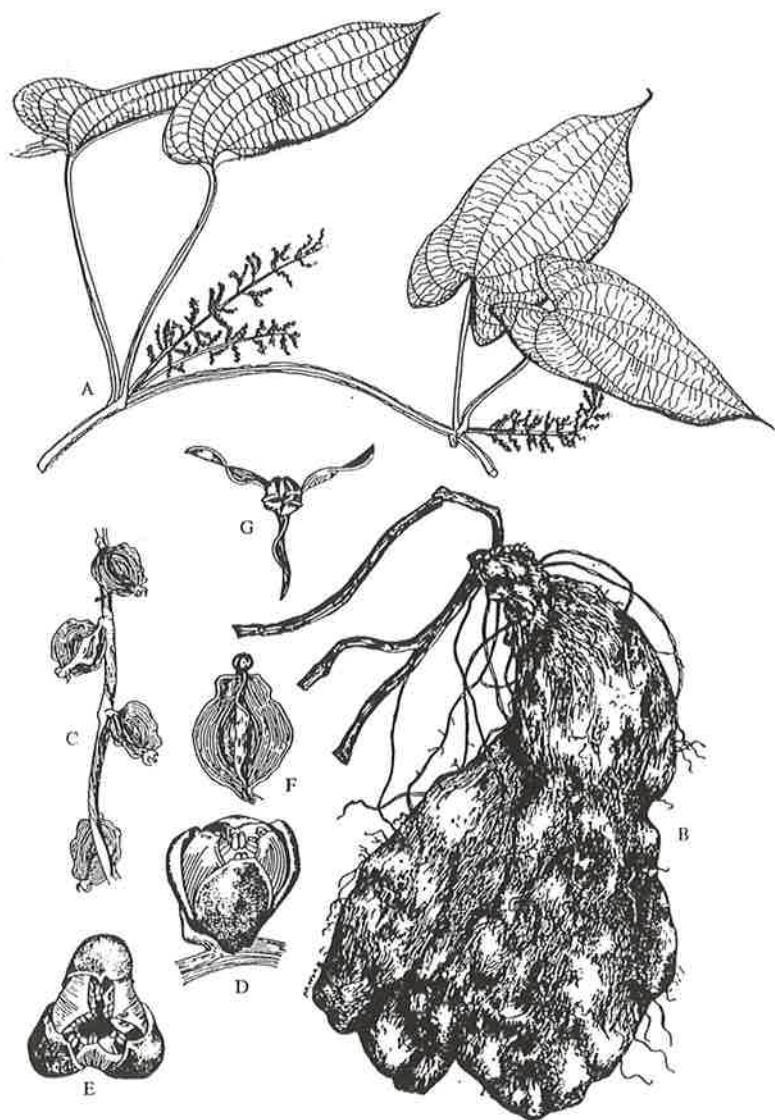

Fig. 1. *Dioscorea alata*

A : habitus, met mannelijke bloemgestellen. B : knol. C : deel van een vrouwelijk bloemgestel. D : mannelijke bloem. E : id., in bovenzicht. F : vrouwelijke bloem. G : id., bovenzicht. (naar Purseglove 1972, Tropical Crops. Monocots 1).

Gebruik

In de tropen worden *Dioscorea* soorten 'Yams' genoemd, en een aantal soorten worden er gekweekt voor hun eetbare knollen, zo bijvoorbeeld *Dioscorea alata* (de witte yam, tropisch Azië, met knollen tot 50 kg), *D. elephantipes* (Hottentot-brood, Zuid-Afrika), *D. trifida* (Yampi yam, tropisch Amerika), enz.

Deze knollen worden eerst gepeld en daarna gekookt, of geroosterd, of gefrituurd. In tijden van hongersnood worden ook wilde soorten verzameld, maar aangezien ook deze giftige alkaloiden bevatten, moeten ze gekookt worden vóór consumptie. Veel *Dioscorea* soorten worden ook gebruikt in de traditionele geneeskunde van verschillende volkeren. *D. batatas* bevat bijvoorbeeld veel slijm en wordt daarom gebruikt als een hoestwerend middel.

Maar één welbepaalde chemische stof, diosgenine genaamd, maakte de *Dioscorea*'s echt beroemd. Vrouwelijke hormonen kunnen hedentendage op grote schaal worden aangemaakt via chemische en microbiologische processen. Maar, wanneer de biochemici kunnen vertrekken van een reeds bestaande stof, wordt dit proces sterk vereenvoudigd en versneld. Diosgenine is zo een stof en men vindt ze terug in verschillende *Dioscorea* soorten : *D. composita*, *D. mexicana*, *D. elephantipes*, *D. deltoidea*, enz. Bij *Dioscorea floribunda* is zelfs tien procent van het totale drooggewicht samengesteld uit diosgenine. Via vier eenvoudige chemische stappen verkrijgt men uit diosgenine het hormoon progesteron. Een hormoon dat op zijn beurt weer uiterst belangrijk is bij de aanmaak van orale contraceptiva.

Links of rechts

Dioscorea's zijn klimmende kruidachtige planten. Vaste planten, zoals we in tuinierstermen zeggen.

Elk jaar opnieuw vertrekken vanuit de knollen de dunne stengels. Alvorens zich te winden, reiken ze zo hoog mogelijk, zoekend naar enig houvast. Desnoods aan elkaar. Die zoektocht levert een prachtig schouwspel op (zoiets als gekookte spaghetti onder invloed van een slangenbezweerder ...).

Eénmaal een steun gevonden 'klauteren' volwassen planten in ijltempo omhoog, daarbij windend volgens één richting.

DIOSCOREA

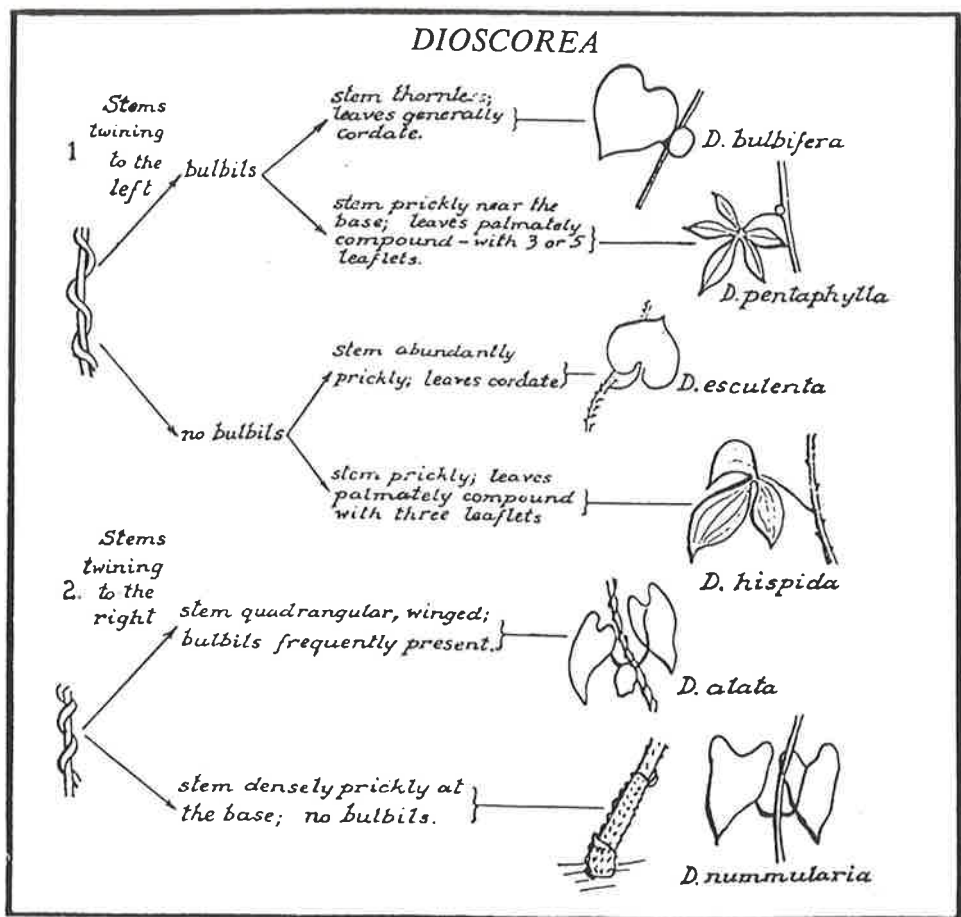

Fig. 2. Een geïllustreerde sleutel om enkele groepen binnen het geslacht *Dioscorea* te herkennen, met de winding van de stengel als eerste discriminerend kenmerk.

(naar Menninger, 1970, Flowering vines of the world).

Sommige soorten klimmen rechtsom, andere linksom de gastheer (zie ook fig.1 op p. 12, in het *Wisteria* artikel).

Een hardnekkige botanische roddel wil dat het links- of rechtswinden verband houdt met de groeiplaats op onze aardbol. Winders van het Zuidelijk halfrond zouden het linksom doen, Noordelijk halfrondbewoners rechtsom.

Echter, alle winders bewijzen dat de draairichting enkel gebonden is aan de soort (op enige uitzonderingen na) en wel in die mate dat dit kenmerk van belang is om soorten van een bepaald geslacht (zoals *Dioscorea*, maar ook *Wisteria*) te onderscheiden.

Bladplanten

De sierwaarde van *Dioscorea* is vnl. terug te brengen tot het blad. Met zo'n 600 soorten is er dan ook wat variatie.

De basisvorm is elegant hartvormig, met drie of meer parallel lopende hoofdnerfven. Daarnaast vinden we diverse handvormig ingesneden bladvormen tot zelfs soorten met samengesteld blad. De bladtip is meestal lang en ietwat gebogen, en de fijne zijnerfjes zorgen voor een kunstige traliernervatuur. Het geheel lijkt weggelopen uit een Jugendstil-smeedwerk.

Typisch voor de meeste soorten is dat het blad in een verticaal vlak aan de plant hangt en niet eerder horizontaal zoals we meest gewend zijn. Het is dus echt van 'kijk naar mij'.

***Dioscorea's* in de siertuin**

Klimmers van het type vaste plant (Hop, Winde) hebben net als hun éénjarige collega's een goede gebruikswaarde in onze tuinen. Hun terc stengels sterven elk jaar af zodat de gastheer niet wordt gewurgd en elk voorjaar weer helemaal vrij staat.

Dioscorea's zijn dan ook ideaal toe te passen in winter- en voorjaarsbloeiende heesters.

Zo groeit er elk jaar een Spekwortel (*Tamus*) mee in een uitgebloeide Camelia van de Rhododendronborder.

Maar ook schuttingen en draadafsluitingen laten *Dioscorea's* goed tot hun recht komen. Tegen zo'n 'abstracte' structuren komt de verfijnde vormgeving van deze planten pas echt goed over.

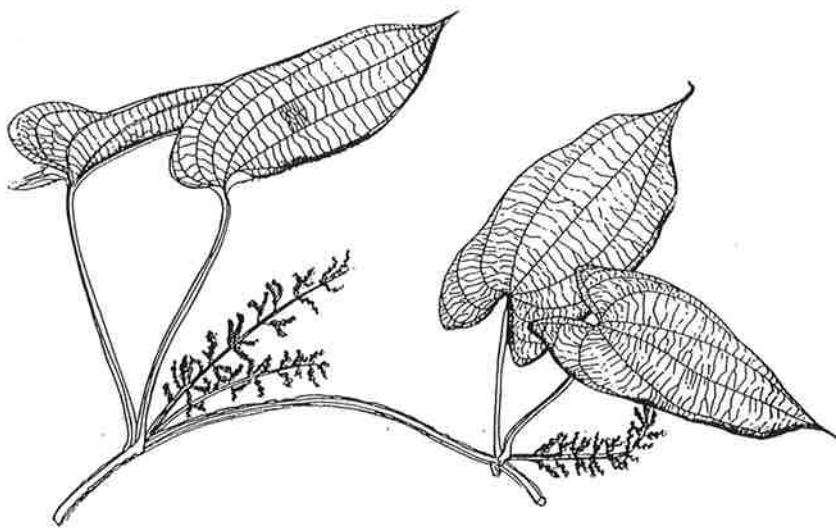
De bloei is eerder onopvallend maar de gevleugelde vruchten blijven lang op de plant en zullen de bloemschikker in u zeker aanspreken.

De winterharde *Dioscorea's* zijn probleemloze planten voor volle zon en lichte schaduw. Ze groeien in een paar jaar uit tot volwassen planten, zeker in rijke tuingrond. Na verloop van tijd zaaien ze zich, maar u kan ook de knollen splitsen en zo vermeerderen.

Kom genieten van onze *Dioscorea's* in de Plantentuin. U vindt een lijstje van ons assortiment op het infopaneel.

En kijk ook uit naar de zadenlijst 1999 en de ruildag van het jaar 2000 : we proberen een paar soorten aan te bieden.

Bij de voorplaat : nogal wat soorten maken bovengronds knolletjes aan. Hier ziet u *Dioscorea alata*, zoals onze tekenaar Pol Hellebosch ze zo raak schetste.

Koninklijk
Natuurwetenschappelijk
Genootschap
Dodonaea

K.L. Ledeganckstraat 35, B-9000 GENT tel.: 09/264 50 59; fax.: 09/264 53 34

Aan de Universiteit Gent organiseert de hierboven vermelde vereniging maandelijkse voordrachten en diverse andere activiteiten, die voor onze leden van belang kunnen zijn.
De toegang is gratis : van harte welkom !

Di 14 september 1999 : Voordracht door Prof. Dr. Dirk Reheul (Vakgroep Plantaardige Productie, RUG) over **'Bedenkingen bij de ontwikkeling van duurzame landbouwsystemen'**

Za 2 oktober 1999 : Bezoek aan de **paddestoelententoonstelling** in de Plantentuin, o.l.v. Prof. Dr. P. Van der Veken en Prof. Dr. A. Verbeken (Vakgroep Biologie, RUG)

Di 12 okt 1999 : Voordracht door Dr. Stefaan Van Dongen (U.I.A., Antwerpen) over **'Plant-herbivoor interacties in een versnipperd habitat'**

za 16 oktober 1999 : **Mycologische excursie** onder leiding van Prof. Dr. Mieke Verbeken (Vakgroep Biologie, RUG)

Di 9 november 1999 : Voordracht door Dr. Frans Vera (Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Den Haag) over **'Metaforen voor de wildernis : Eik, Hazelaar, Rund en Paard'**

Di 14 december 1999 : Jaarvergadering, met voordracht door Prof. Dr. Jean-Pierre Henriët (Vakgroep Geologie & Bodemkunde, RUG) over **'Koralen in koude waters'**

Voordrachten gaan door in Auditorium 4, K.L. Ledeganckstraat 35, Gent (18u15)

Wisteria-varia

Ingrid VERDEGEM
Duffelstraat 12, 9890 Semmerzake

Wat kunnen botanici en plantenmensen toch heerlijk uit de bol gaan over hun laatste liefde! Wie mij niet gelooft leze er Marc (Libert) en Paul (Goetghebeur) er maar eens op na in de laatste aflevering van ons lijfblad. Ze zouden amateurs als u en ik de kop helemaal zot klappen. Zeg nu zelf, wie wil er niet naar de plantenboer hollen om een wisteria te kopen na het lezen van het lovende artikel. Ik wel. Alleen ...

Ik heb er al twee ziet u, en dat volstaat misschien, alleen ... toch misschien nog een witte ... ? Maar omdat ik ondanks alles twee voeten ferm in de compost wil houden, zou ik u graag het verhaal doen van mijn twee wisteria's, kwestie van u te helpen en te tonen waaraan u zich mag verwachten.

Zeven jaar geleden, zoals in alle sprookjes, kwamen we hier wonen. Een van de housewarming presents die we kregen was een wisteria. Aan de gevel van mijn ouderlijk huis groeit er namelijk een prachtexemplaar, verkregen door afleggen. Alleen is het ons nadien nooit meer gelukt deze op dezelfde manier te vermeerderen, en na enkele frustrerende pogingen kocht mijn vader ons de genoemde plant in een tuincentrum. De arme man wist echter niet waartoe hij ons veroordeelde.

In de veronderstelling dat er onder de lezers toch nog zijn die genoeg nemen met een ordinaire (dat bestaat niet, maar u begrijpt waar ik naartoe wil) Blauwereggen, wil ik u wel vertellen waaraan u begint, daarbij puttend uit de wijze raad van Marc Libert die mij heeft bijgestaan in mijn jaren van wanhoop.

Er zijn dus twee, laten we ze "traditionele" noemen, vormen van Blauwereggen op de markt. Letterlijk op de Koutermarkt bijvoorbeeld. De ene is *W. sinensis*, de andere *W. floribunda*. En hier begint het al, hoe hou je ze als leek uit elkaar, want het

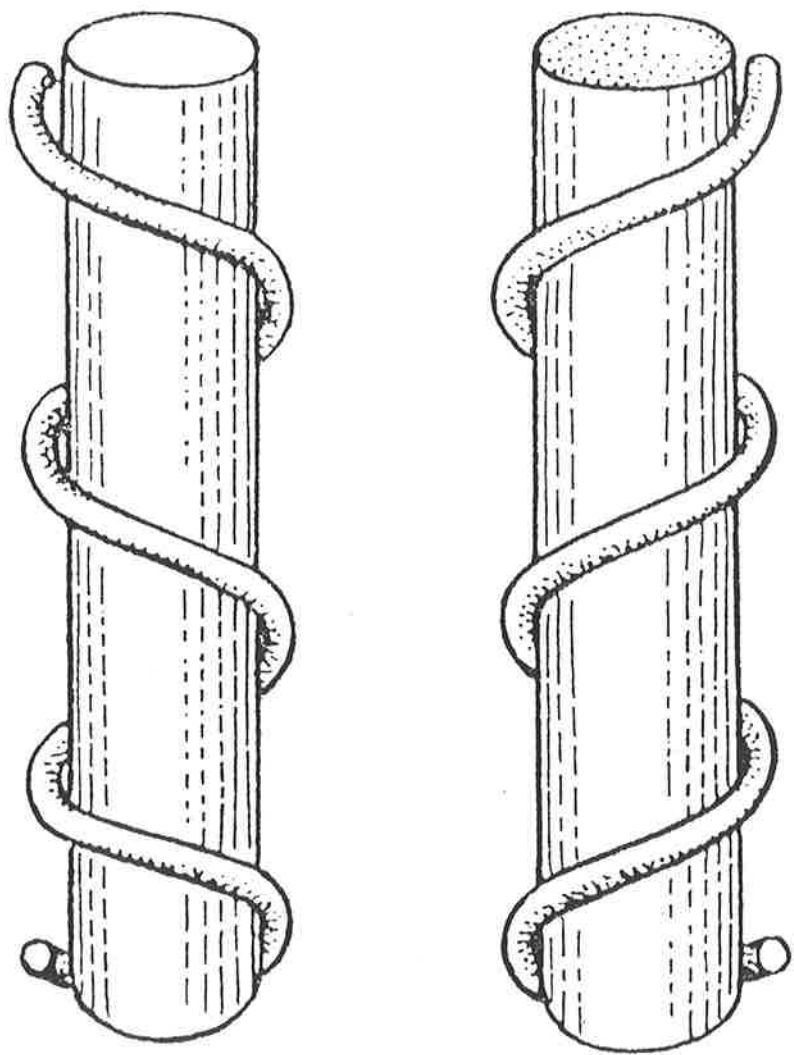

Fig. 1. Rechtswindende stengel (links) en linkswindende stengel (rechts).
(naar Stoffers et al., 1982, Compendium van de Spermatophyta).

kan wel zijn dat de ene grotere bloemen heeft dan de andere, maar in februari sta je daar maar mooi te blinken in het tuincentrum.

Wel, voor een keer is dat poepsimpel, en wie nu denkt "het staat op het labeltje" verdient maar dat hij krijgt wat hij verdient.

Wisteria floribunda, die met de langere bloemen, is (in bovenzicht) rechtsdraaiend (met de klok mee), *W. sinensis*, die met de kortere bloemen dus, is linksdraaiend (tegen de klok in). En u moet hierbij goed kijken, want dat wil zeggen dat, als u voor de plant staat, de windingen naar links wijzen bij een *W. floribunda*, naar rechts bij een *W. sinensis*.

En dat is van levensbelang. Want waar de linksdraaiende, die van mijn ouderhuis, de vlotte gast is, die zonder veel zorgen vrij kort na het planten aan het bloeien slaat, is de rechtsdraaiende een verschrikking die je tot wanhoop drijft. En er is nog een andere reden waarom *Wisteria sinensis* aan te raden is. Dat is namelijk de traditionele die men aan de meeste gevels ziet, de plant met de volle kortere bloemtrossen die de hele plant (of de hele gevel) aan het oog onttrekken.

Wisteria floribunda (en dat is de reden voor de naam) heeft langere bloemtrossen die eruit zien als parelsnoeren net voor de bloemen opengaan, maar de bloemtrossen blijven iets ieler als ze open zijn, en het effect is beduidend minder overvloedig en uitbundig. Het is de plant waarvan elk boek opnieuw zegt dat hij "geschikt is om langs een brug te laten groeien", waarna wij er allemaal een kopen om langs de brug in het Japanse deel van onze tuin te planten natuurlijk, zoals we ook allemaal een laburnum-tunnel hebben. Als we even realistisch blijven : het is een prachtige plant voor een forse pergola, en dat kunnen de meesten onder ons wel maken, al is het maar over de oprit naar de garage. Een wisteria lijdt meestal niet onder bladluizen, dus u krijgt geen spatjes op de carrosserie van de wagen.

Bij aanschaf moet men absoluut een geënt exemplaar kopen, (afgelegde zijn bijna niet in de handel), en dan nog liefst iets meer betalen voor een die in bloei staat op het ogenblik van aanschaf. Van zaad gekweekte kunnen makkelijk twaalf jaar en meer zonder bloemen blijven, als ze dan al willen bloeien. Romke Van De Kaa zei ooit dat een niet-bloeiende Blauwereggen op drie stond in de top tien van tuinklachten, na ik-weet-niet-meer-wat-maar-ik-heb-het-ook (o ja, mos in het gazon) en algen in de vijver. En de lezer die vertrouwd is met mijn Murphy-tuin heeft het natuurlijk

al van ver zien aankomen ... Mijn welmenende papa had mij de verkeerde cadeau gedaan.

Wat volgde was een echte calvarie van hoop en teleurstelling. In het begin denk je nog dat het wel zal komen, maar je begint toch al naar de bibliotheek te hollen om tuinboeken te raadplegen. Allemaal zeggen ze : snoeien zoals leifruit.

Peter Beales raadt zelfs aan alle nieuwe groei rigoureus af te knippen. In de praktijk wil dat zeggen dat men zomersnoei toepast om vrucht -in dit geval bloem- spootjes te verkrijgen.

Bij mij resulteerde dat alleen maar in nog heviger groei, die door de boos geworden buurman te lijf werd gegaan als hij dacht dat ik niet keek. (Hij is van het type "Ik zal die vuiligheid maar wegdoen voor het geval het over de muur begint te groeien"). Maar dat hielp niet.

Marc zei me dat de plant op te rijke grond stond en niet zou bloeien voor die wat uitgeput was. Heel correct, maar natuurlijk heeft die snoodaard (de wisteria) zijn gulzige wortels al ver onder het gazon van buurman gestrekt want die gebruikt van die korrels "Van 't beste, ge zoudt dat ook beter ne keer doen madam".

Dus de volgende strategie was bloeibevorderende mest, fosfaat- en kaliumrijk. Mooie groene plant, op een keer dacht ik echt even Tarzan te zien, maar geen bloemen.

Volgende stap was wortelsnoei. Alle grote wortels die ik maar kon opgraven werden zo een 120 cm van de plant genadeloos doorgestoken met de spa (in mijn eigen tuin toch).

Mmmmmmm ... weer niks.

En dan de laatste toevlucht. Nadat Marc nogmaals geduldig het verschil had uitgelegd capituleerde ik en kocht een linksdraaiende. Eentje die op het moment van aankoop in volle bloei stond, om zeker te zijn. Ik heb de oude plant gezegd dat hij nog een kans had, en dat de vervanger gearriveerd was. Vader gekalmeerd want die bood elk jaar weer aan om hem ofwel "eens echt goed te snoeien", ofwel gewoon "uit te smijten". En gewacht.

En dit jaar ... jawel ... zeven bloeikaarsen ontvouwd en zich langzaam maar zeker aan de intussen fors uit de kluiten gewassen klimmer, ik ben zo blij dat ik geboortekaartjes zou willen sturen, ik ga er elke dag naar kijken en zou ze wel strelen maar ze hangen te hoog.

Ik houd ongetwijfeld een wisteria-feest waar de Hamamelisfeesten van Kalmthout bij verbleken. Hoewel ... met de nachtvorst kan het nog altijd mis gaan natuurlijk (zie epiloo).g).

Mensen die na dit alles (Tarzan en zo) denken dat zo'n forse plant niets voor hen, is en die bang zijn dat hun hele huis gewurgd wordt willen we wel even geruststellen. In de praktijk blijkt dat snoeien inderdaad het antwoord is op alle vragen. Het is mogelijk een wisteria te snoeien als een druivelaar. Dat wil zeggen dat men gedurende de eerste jaren vooral aan vormsnoei doet. Na een aantal jaren is de stam zo erg verhout dat hij zelfs geen echte steun meer nodig heeft.

In deze optiek is het echter nuttig te weten dat men de takken die het gestel van de plant moeten gaan uitmaken absoluut niet mag laten draaien. Als men ze rond een ijzerdraad laat groeien die in de muur verankerd is zal men merken dat na een tijd de vijzen gewoon uit de muur gewrongen worden, en bovendien wordt de ijzerdraad geïncorporeerd in de stam, wat ziekten tot gevolg kan hebben en ook gevaarlijk kan zijn voor uw erfgenamen die vroeg of laat de plant gaan verzagen. (Het bezit van een wisteria rekent men in generaties, geloof me).

Iets anders wat men moet vermijden is dat twee ranken rond elkaar draaien, omdat ze elkaar dan na enkele jaren afwringen.

Hoe het dan wel moet ? De eerste ranken laat men gewoon hun gang gaan, losjes aanbinden om te voorkomen dat ze kapot-zwiepen en deze constant voorzichtig loswikkelen. Zo krijgt men redelijk rechte twijgen, die, eens ze verhouten tijdens het tweede jaar, niet meer draaien. Dat worden uiteindelijk echte stammen.

U zal zien, het is mogelijk de hoogte van deze gesteltakken te beperken tot twee meter of zelfs minder, en na enkele jaren is de wisteria een knoestige stam met elk jaar makkelijk bij te houden ranken. Een beetje volgens het knotwilg-principe.

Dan is het snoeien nog een routineklus en de bloemenpracht gegarandeerd (?).

Wat me eraan doet denken, de nieuwe plant ... ? Awel ... die bloeit niet, daar spreken we over zeven jaar nog eens over.

Onwaarschijnlijk en ongelooflijk : bij verschijnen van dit artikel heeft de wisteria natuurlijk al wel gebloeid, en hij was ROSE. En dat stond ook niet op het labeltje. Voor een keer eindigt dit sprookje dus echt wel goed.

Koffie : een hele geschiedenis (2)

De verspreiding van het koffiedrinken

Gilberte COMHAIRE-NEYT
Hofmeierstraat 8, 9000 Gent

Koffie mag zijn belaagd door godsdienst-fanatici en argwanende politici, het gebruik ervan werd even hartstochtelijk verdedigd door weldenkende mensen.

In de tweede helft van de 16de eeuw was het fenomeen koffiehuis al doorgedrogen tot in Constantinopel. Het werd het toppunt van gastvrijheid om samen met vrienden te genieten van het kostelijke vocht. Het was ook een valse verdachtmaking dat koffiedrinken aanleiding zou geven tot onzedelijke vertier.

Het sociale leven zoals het zich afspeelde in de koffiehuisen van het Midden-Oosten, had een bijzonder ernstig karakter. Men kon er niets anders bekomen dan een pijp tabak en koffie zonder melk of suiker. Gelegenheid om veel te vertieren was er dus niet. Er waren allerlei soorten spelen, voornamelijk schaakspel. Er werd voorgelezen door de Mullas (mohammedaanse schriftgeleerden), er werden gedichten gemaakt, het politieke en sociale leven werd besproken.

Door strenge moslims werden deze vormen van vertier eerder argwanend bekeken, en op een aantal plaatsen leidde dit tot een verbod op verkoop en gebruik van koffie. Koffie zou niet zuiver zijn omdat hij gebrand wordt.

Toch was het wantrouwen niet algemeen in de moslimwereld - de drank werd uiteindelijk als OK beschouwd, maar de koffiehuisen kregen toch een reputatie losbandig en zedenloos te zijn.

Nu koffiedrinken zich in het Midden-Oosten had gevestigd begon de trek naar het Westen.

In 1552 schrijft de medicus Leonhart Rauwolf uit Augsburg als eerste Europeaan over koffie.

De (in Atrecht, nu Arras, Frans-Vlaanderen geboren) "Leidse" botanicus Clusius publiceerde in 1574 een beschrijving van "buna" met afbeeldingen van vrucht en zaad van de koffiëplant.

In 1580 had de Italiaanse geleerde Prospero Alpini, botanist en professor te Padua, in Egypte kennis kunnen maken met koffie. Natuurlijk zwierven monsters van koffiëbonen al wel door het land én door de handen van ondernemende kooplui, maar het zou nog enkele tientallen jaren duren vooraleer koffie op grote schaal in Italië werd gebruikt. Gezien de tegenstand die al eerder in andere landen was ontstaan moest er nog één beslissend gevecht geleverd worden met ... het Vaticaan.

Dat zou gebeuren in de beginjaren van de 17de eeuw.

Paus Clemens VIII (1592-1605) stond bekend als een ruimdenkend man. De introductie van een drank genaamd koffie veroorzaakte nogal wat onrust bij de lagere clerus. De redenering van de priesters was simpel : de geschriften van de "afvallige" moslims verboden hen het gebruik van wijn, de door Christus geheiligde drank. In de plaats daarvoor gaf hun god, die in feite Satan was, hun zijn eigen brouwsel : koffie. Dus moest Satans nieuwste list om brave christenzielen ten val te brengen in de ban worden geslagen door het hoogste Rooms-Katholieke gezag.

Clemens, die nooit over één nacht ijs ging, vroeg om een kop van de gewraakte drank. Hij proefde aandachtig, tot afschuw van de priesters. Er gebeurde niets opzienbarends, geen horens groeiden aan zijn slapen, zijn ogen schoten geen vuur.

Integendeel, hij verklaarde : " Koffië is verrukkelijk ! Wij moeten koffie redden uit de klauwen van Satan en zijn volgelingen. Dat kunnen we enkel doen door hem te zegenen."

Voortaan werd koffie als onvervalste christelijke drank in Italië toegelaten.

In 1645 werd het eerste Italiaanse en tevens het eerste West-Europese koffiehuis geopend. Vooral in Venetië vond koffie een warm onthaal. Het elegante silhouet van de stad en de sierlijke Venetiaanse leefstijl waren een ideaal decor voor café's en het café-leven. Café Florian, geopend in 1720, werd wereldberoemd en is nog steeds te vinden op het Sint-Marcusplein. Tot in 1840 hadden vrouwen geen toegang tot café's in Venetië, die genoten thuis van hun kopje koffie.

KOFFIE ALS GEHEIM WAPEN

De introductie van koffie in Parijs verliep zonder noemenswaardige opschudding. Maar wel speelde er een intrige mee, ontsproten aan het slimme brein van de Turkse gezant aan het hof van Lodewijk XIV. Zijn opdracht was om er achter te komen in hoeverre de Turken bij een aanval op Oostenrijk op de hulp van de Franse koning konden rekenen. Hij speelde in op de Franse hang naar het modieuze en gebruikte koffie als zijn geheime wapen bij die opdracht. Hij liet koffie serveren in prachtige serviezen, met gouddraad afgezette servetten door Moorse bedienden die de koffie geknield aan de op kussens gezeten gasten aanboden : dit alles bracht de hoofdjcs van de Parijse dametjes op hol. Het was de Italiaan Procopio di Coltelli die met grote stijl een koffiehuis Procope inrichtte, en er koffie, gebak en ijs serveerde.

Intellectuelen en kunstenaars waren er vaste klanten. Café Procope bestaat nog steeds. Het is nu een sfeervol, niet te duur restaurant in de buurt van de Boulevard Saint-Germain, en het herinnert aan de dagen dat het een trefpunt was van o.a. Voltaire, Diderot, Roussau en Beaumarchais.

Nochtans duurde het nog vele jaren voor het koffiedrinken onder alle lagen van de bevolking verspreid werd. Veel tegenstand kwam er van de wijnbouwers én van sommige geneesheren die de slechte invloed op de gezondheid en vooral op de viriliteit "propageerden". In die tijd waren er ook veel straatventers die meestal uitgedost waren als Turken of Armeniërs met felle kleuren en wijde broeken, en die zo de koffie leerden kennen aan alle lagen van de bevolking.

DE ENGELSE KOFFIEHUISKETEN

De eerste openbare verkoop van koffie in Engeland dateert van de eerste helft van de 17de eeuw. De Engelsen waren razend enthousiast over de koffiehuisen en in de volgende 20 jaar werd het ene koffiehuis na het andere geopend. Het leven van alledag draaide om de koffiehuisen.

Behalve voor het politieke debat werden ze gebruikt voor een veelvoud van doeleinden. Ze werden ook penny-houses genoemd omdat men er zich voor 1 penny kon installeren en dan

luisteren of deelnemen aan de discussies bij het nuttigen van een kop koffie. Zowel de regering als haar opponenten vermoedden dat zij een geheimzinnige keten vormden en een broedplaats van samenzweringen. Maar de magische kracht van de koffiehuisen bestond simpelweg uit het feit dat ze een onverbrekelijk deel uitmaakten van het dagelijks leven van de Londenaren. De vrouwen evenwel waren niet toegelaten en in 1674 verspreidden zij een pamflet waarin ze betoogden dat de drank hun mannen impotent zou maken. De heren reageerden terstond met een pleidooi op rijm voor de "alles genezende bes."

Het gekende koffiehuis Lloyd's, geopend in 1688 door Edward Lloyd, werd bezocht door zakenlui die al koffiedrinkend laadbrieven en scheepsverzekeringen bespraken. Geleidelijk veranderde Lloyd's dan ook van koffiehuis tot een der bekendste verzekeringsmaatschappijen.

In de 18de eeuw werd koffie als een universele remedie gedronken op voorwaarde dat men er geen melk aan toevoegde anders zou men lepra krijgen !

Zo snel de koffiehuisen uit de grond rezen in Engeland, zo snel verdwenen ze en werden vervangen door theehuizen.

KOFFIE BEREIKT HET OUDE WENEN

Rond 1670 waren er al heel wat koffielijnen tussen het Midden-Oosten en West-Europa. Op die manier bereikte de koffie het Brandenburgse hof en andere Duitse steden. Maar op een heel wat dramatischer wijze werd het Oostenrijkse volk met koffie in kennis gebracht.

In 1683 werd Wenen belegerd door de Ottomanen. De Weense opperbevelhebber zag de toekomst van zijn stad somber in, tot zich een onbekende aandiende : een Pool, genaamd Franz Georg Kolschitzky. Hij had een donkere huid en een grote zwarte snor en sprak Turks. Hij vroeg de toestemming om vermomd in de Turkse linies door te dringen, om de zwakheden van de vijand te leren kennen. Vermomd met het vijandelijke uniform wandelde hij het Turkse kamp binnen en kon er uitvoerig het reilen en zeilen observeren. Na korte tijd kwam hij terug bij zijn opperbevelhebber en kon hem melden dat de Turken vermoeid en gedemoraliseerd waren en dat één onverwachte uitval hen zou teruggedrijven, en zo was het : binnen de drie dagen was Wenen gered.

Fig. 1. Beeld van Kolschitzky te Wenen.

Kolschitzky werd uitgeroepen tot held en mocht vragen wat hij wou. Zijn wensen waren bescheiden : een lokaal in het centrum van de stad en een paar zakken met koffiebonen die door de Turken waren achtergelaten (hij had namelijk koffie leren drinken in de Turkse rangen en zag er brood in).

Hij begon een koffiehuis, en om de smaak wat aan te passen serveerde hij bij de koffie melkroom en honing.

Als versnapering bij de koffie presenteerde hij gebakjes in de vorm van de Turkse maansikkel : de croissant was geboren.

Alle (toen !) mogelijke vertier vond er plaats : er waren biljarten, kaartspelen, dobbelen.

Net als elders in Europa werden de koffiehuisen in Wenen neutrale ontmoetingsplaatsen voor mensen van allerlei slag. De grote voorraad kranten die ter beschikking van het koffiedrinkende publiek lag ging een extra aantrekkingskracht uitoefenen. Om er wat orde in te scheppen werd daar toen de leesstok, waar de krant tussen geknepen wordt, bedacht.

Vanaf 1788 kwam er een extra attractie bij : men vergastte het publiek op muziek. Heel wat walsen kenden er hun eerste opvoering en er werden zelfs stukken uit opera's gespeeld.

De dans- en amusementsmuziek van de Weense koffiehuisen zou later de wereld veroveren.

Op een straathoek in Wenen werd een standbeeld opgericht voor Franz Georg Kolschitzky door de plaatselijke koffiebrandersgilde ter ere van de redder van de stad en de eerste Weense koffiehuis-eigenaar (fig. 1).

PRUISEN EN FREDERIK DE GROTE

In 1721 gaf Frederik Willem I toestemming om een leegstaand gebouw in te richten als koffiehuis. In die dagen was koffie nog niet algemeen bekend en werd alleen bij bijzondere gelegenheden gedronken. Maar vanaf dat ogenblik kwam koffie snel in de gunst van het publiek door toedoen van de koning in hoogsteigen persoon. Hij vertelde ooit dat hijzelf met bierpap was grootgebracht. Hij nam zelf de koffiehandel ter hand en legde er hoge accijnzen op, met het onvermijdelijke gevolg dat koffiesmokkel welig tierde. Als tegenmaatregel mocht koffie slechts verkocht worden in 21 koninklijke depots.

Belastingsambtenaren moesten ontduiken van de wet nagaan en als " koffiesnuivers " de plaatsen opsporen waar clandestien koffie werd gebrand. Hierdoor haalden ze natuurlijk de haat van het volk op hun nek.

Er moest zo een overstelpend aantal straffen worden uitgedeeld dat de koning ten einde raad de belasting op koffie maar weer verlaagde. Het verhaal deed in die tijd de ronde dat der Fritz zijn koffie in champagne liet koken.

KOFFIE IN DE LAGE LANDEN

Nooit werd er een strobreed in de weg gelegd bij het ontstaan van de koffiehuisen. Het waren plaatsen van onovertroffen schoonheid, perfect aansluitend bij de welgedane levensstijl van de Gouden Eeuw. Sommige steden hadden uitspanningen in openlucht waar men in overschaduwde priëlen kon genieten van koffie, uitkijkend over een landschap dat eens Vermeer inspireerde. Ze kenden een enorm succes.

Wel trachtte de overheid naar oer-Hollandse gewoonte te betuttelen. In 1687 verscheen in Utrecht een reglement : alleen Utrechters mochten cafébaas zijn, en geen Roomsens. Vechten, kaarten en dobbelen was niet toegestaan. Op zon- en feestdagen was de zaak verplicht gesloten. Weduwen waren uitgesloten van het beroep van koffiehuishoudster en ze moesten de zaak 6 weken na het overlijden van hun man sluiten. Zo zie je maar !

Naar alle waarschijnlijkheid zijn het de Hollanders die de koffie meenamen naar Amerika. In elk geval dronken de Engelsen wel koffie, toen zij Nieuw-Amsterdam overnamen en de naam veranderden in New York. Binnen 4 jaar na de overdracht had koffie het bier verdrongen van de ontbijttafels in de stad.

Koffiehuisen verrezen in alle koloniën. In tegenstelling tot hun Europese voorlopers leken de eerste Amerikaanse koffiehuisen het meest op tavernes. Je kon er naast koffie ook bier, cider en wijn krijgen, een avondmaal, en zelfs een kamer voor de nacht.

Maar op één punt hielden ze vast aan de tradities van de koffiehuisen in de oude wereld : ze vormden een trefpunt. Dat aspect was zó belangrijk dat ze gebouwd werden met vergaderzalen. Het is daarom niet eens zo overdreven om te stellen dat ze een belangrijke rol gespeeld hebben bij de verwezenlijking van de Amerikaanse onafhankelijkheid.

LOFZANG VAN KOFFIE & MERKWAARDIGE FEITEN

Een controverse over de gevolgen van het koffiedrinken bracht Bach tot het componeren van zijn " Kaffee Kantate " waarvan hier het volgende fragment :

Ei, wie schmeckt der Coffee süsse,
lieblicher als tausend Küsse,
milder als Muskatwein.
Coffee, coffee muss ich haben,
und wenn jemand mich will laben,
ach, so schenkt mir Coffee ein !

Vader verbiedt zijn dochter te trouwen, als ze niet ophoudt met koffiedrinken. De slimme dochter belooft beterschap, maar maakt heimelijk bekend dat ze alleen maar een vrijer wil die het met haar koffie-voorkeur eens is. Boze vaders ten spijt, koffie heeft weer gewonnen.

Beethoven was een grote liefhebber van koffie waaraan hij evenveel zorg besteedde als aan zijn composities. Voor elke kop telde hij precies 60 bonen uit.

Honoré de Balzac doorkruiste Parijs om in drie winkels drie verschillende soorten koffie te kopen : Bourbon, Martinique en Mokka, om zelf zijn mengsel samen te stellen. Tijdens het schrijven van zijn Comédie humaine zou hij zo'n 50.000 koppen koffie gedronken hebben. Hij zag koffie als de verwekker van de hoogste literaire begeestering.

Talleyrand was de Franse vertegenwoordiger op het Congres van Wenen, waar Europa hertekend werd na de val van Napoleon in 1815, en waarbij Nederland en België tot één koninkrijk verenigd werden. Hij wou zijn koffie :

zwart als de duivel
heet als de hel
zuiver als een engel
zoet als de liefde

De 80-jarige Voltaire kreeg het aan de stok met zijn lijfarts die hem de giftige werking van koffie beschreef. "Welnu," zei Voltaire, "dan heb ik mijzelf 80 jaar lang getracht te vergiftigen".

Agenda 1999

Juni

Zondag 27 juni : Etnobotanie op de Zuidmarkt, Brussel.
Samenkomst om 9 u aan het St. Pietersstation, Gent.
Meer informatie op p.46.

Juli

Zondag 4 juli, om 10 u, aan de luifel in de Plantentuin.
Gratis rondleiding door de gidsengroep.
Thema : economische gewassen in de serres, o.l.v.
Ferdinand Cobbaut.

Zaterdag 10 juli, Plantentuin, opruimactie.
Informatie op p. 38.

Zondag 18 tot zondag 25 juli : Gentse Feesten, in de Plantentuin.
Meer informatie op p. 40.

Augustus

Zondag 1 augustus, om 10 u, aan de luifel in de Plantentuin.
Gratis rondleiding door de gidsengroep.
Thema : klimplanten, o.l.v. Roger Laureyns.

Zaterdag 28 augustus : bezoek aan domein Altenbroek (Voeren)
& kruidenkwekerij Bastin (Brunssum, NL).
Informatie op p. 41-42.

September

Zondag 5 september, om 10 u, aan de luifel in de Plantentuin.
Gratis rondleiding door de gidsengroep.
Thema : verspreiding van vruchten & zaden, o.l.v.
Ferdinand Cobbaut.

Agenda 1999

September (vervolg)

Zaterdag 11 september : bezoek aan de tuin van Dr. Peleman.
Informatie op p. 44-45.

Zaterdag 18 september, 14 u, Vrijdagmarkt, Jacob Van Artevelde.
Geleide stadswandeling. Verborgene plekjes in Gent 2.
Informatie op p. 43.

Donderdag 30 : start Paddestoelententoonstelling (tot 6 oktober).
Alle hulp is welkom ! Meld uw mogelijke hulp bij Mieke
Verbeken, telefoon : 09-264 5070, fax : 09-264 5334, of
email : Mieke.Verbeken@rug.ac.be
Meer informatie in het septembernummer.

Oktober

Zondag 3 oktober, om 10 u, aan de luifel in de Plantentuin.
Gratis rondleiding door de gidsengroep.
Thema : paddestoelen, o.l.v. Cyrilla Gillis.

Zaterdag 16 oktober, 14 u : Paddestoelenexcursie o.l.v. Cyrilla
Gillis, te Waarschoot.
Informatie in het septembernummer.

November

Zondag 7 november, om 10 u, aan de luifel in de Plantentuin.
Gratis rondleiding door de gidsengroep.
Thema : herfstgebeuren, o.l.v. Harald Evrard.

December

Zaterdag 11 december, om 14.30 u, Algemene Vergadering.
De leden ontvangen later nog een persoonlijke uitnodiging !

Lidgeld 1999

Beste Vrienden !

Een overgrote meerderheid van uw medeleden heeft hun blijvende steun voor onze Plantentuin omgezet in een lidmaatschap.

Van een klein aantal hebben we nog geen hernieuwing ontvangen, maar zij krijgen een tweede (of is het derde ?) kans, (naar men ons meldt uniek in het Vlaamse landschap) :

HELP ONZE PLANTENTUIN

(en zo krijgt u ook de volgende nummers van dit onverwoestbare tijdschrift)

Voor de Plantentuin betekent uw bijzonder gewaardeerde steun een hartverwarmend "duwtje in de rug".

Dank, beste Vrienden !

<i>Gewoon lid :</i>	<i>400 F</i>
<i>Beschermend lid :</i>	<i>600 F</i>
<i>Steunend lid :</i>	<i>1000 F</i>

Te storten op onze bankrekening 001 - 1192154 - 03 van De Vrienden van de Plantentuin Gent, met de vermelding "lid 1999". Wil u aub de *naam en adres van het lid* vermelden, indien deze verschillend is van de betalende persoon. Beste dank !

Een *meerjarig lidmaatschap* is mogelijk, onder de voorwaarden hieronder beschreven : warm aanbevolen !

<i>Gewoon lid, 5 jaar :</i>	<i>2000 F</i>
<i>Beschermend lid, 5 jaar:</i>	<i>3000 F</i>
<i>Steunend lid, 5 jaar :</i>	<i>5000 F</i>

En tenslotte kan u lid voor het leven worden (vanaf 50 jaar)

<i>Gewoon lid, v.h. leven :</i>	<i>7500 F</i>
<i>Beschermend lid, v.h. leven :</i>	<i>12500 F</i>
<i>Steunend lid, v.h. leven :</i>	<i>25000 F</i>

U kan ons ook bijzonder goed helpen door zelf *een nieuw lid* aan te brengen, door onze Plantentuin meer bekend te maken, door met andere verenigingen hier op bezoek te komen, enz.

Drie Leliën

Bernard SYMOENS
Oude Burg 16, 8000 Brugge

Ick moet' oock de Leli' loven
Want sy gaet het al te boven
Midts sy suyverheydt beelt-uyt
En die in sich-self besluyt

Zo vloeyde het uit de pen van H.I.B. Reyntkens in 1676 in een lang lofdicht over de planten die in zijn tijd in tuinen te vinden waren.

De lelie die hij vermeldt is de Madonnalelie, of zoals onze hedendaagse *Lilium candidum* bij Rembert Dodoens genoemd wordt : de Witte Lelie.

Dit is één van de ongeveer 100 wilde soorten lelies die verspreid over het noordelijk halfrond te vinden zijn.

Het is ook de oudst bekende lelie die gekweekt en gebruikt werd. Blijkbaar werd ze reeds afgebeeld op fresco's op Kreta die zowat 5000 jaar oud zijn.

In elk geval is ze sindsdien veelvuldig terug te vinden als siermotief, vooral sinds de bloem als symbool geassocieerd werd met de Maagd Maria. In die zin is de bloem een zinnebeeld van reinheid, onschuld, zuiverheid en maagdelijkheid.

Eén voorbeeld is terug te vinden op het Annunciatiepaneel van Hans Memling (15de eeuw).

Ook in de randversieringen van verluchte handschriften uit die periode vinden we de lelie dikwijls terug en meestal zeer realistisch weergegeven.

Heraldisch speelde deze lelie een rol en wordt daarom soms Bourbonlelie genoemd, omdat ze afgebeeld staat op het wapenschild van het Franse koningshuis.

Maar ook ridderorden deden op deze bloem beroep als symbool. Zo werd er in de 11de eeuw door Don Garcias IV, koning van Navarra, een ridderorde opgericht, de Ridders van de Lelie.

En er is natuurlijk een mythologische dimensie aan verbonden. *Lilium candidum* kreeg in het Latijn soms ook de naam 'Rosa Junonis', omdat men vroeger geloofde dat deze plant geboren werd uit de melk van Juno. Zoals gewoonlijk is het een nogal ingewikkeld verhaal, maar hier volgt de essentie. Alcmenes, moeder van Hercules, legde haar kind na de geboorte in een veld omdat ze vreesde voor de jaloersheid van Juno, vrouw van Jupiter, op zijn beurt vader van Hercules. Pallas bracht Juno bij Hercules en moedigde haar aan om het kind te voeden. Maar Hercules "beet" van zich af en de melk van de godin kwam elders terecht. Een deel in de hemel, met als resultaat de Melkweg, een ander deel op de aarde met als gevolg *Lilium candidum*.

Lilium candidum is inheems (voor zover bekend) in Zuid-Joegoslavië en Griekenland, mogelijk zuidwaarts tot Libanon en Israël, in struikgewas en op rotsklippen en rotshellingen tot op 600 m.

Maar ze wordt al heel lang in tuinen aangeplant en vormt net als rozen en irissen een vast onderdeel van middeleeuwse tuinen. Niet alleen als medicinale plant, maar ook omwille van de geur. Dit aangename kenmerk is trouwens nog altijd een heel goede reden om ook in onze tuinen deze plant een plekje te bezorgen. Meestal worden de bollen in de herfst aangeboden. De onderste bladen beginnen al voor de winter uit te lopen. Het is geen echt moeilijke plant, maar ze kan soms nogal grillig reageren. Flink bemeste, goed gedraineerde kalkrijke grond wordt aanbevolen.

Daarnaast kan de plant ook slachtoffer worden van een vraatzuchtig knalrood kevertje : het Leliehaantje. Maar als alles goed gaat is het resultaat zeker alle moeite waard. Grote witte glanzende bloemen met een hemelse geur !

Nog iets over het gebruik van deze plant.

Bij Dodoens vinden we dat de bladeren toegepast worden voor het genezen van : " de beten van de slangen, de verbrantheyt, de wonden ...".

En in een *Traité de la culture de différentes fleurs...* uit Parijs (1765) lezen we : " La fleur du lis déliée avec du miel rend le visage clair et uni, en ôte les rides et étend la peau ".

De volgende soort, *Lilium speciosum*, brengt ons bij een periode waarin heel wat nieuwe planten in ons land ingevoerd werden. Ook onze Plantentuin speelde een rol, want de eerste bloei van *Lilium speciosum* in Europa vond plaats in onze toenmalige Plantentuin. Of zoals Fr. de Cannart - d' Hamale het in zijn "Essai d'une histoire littéraire des Lis" in La Belgique Horticole (1851) omschreef :

"Vient enfin le XIXe siècle, si riche en introduction de toute espèce, et qui contribua puissamment à enrichir notre belle collection de lis. C'est surtout à la Belgique qu'appartient l'honneur d'y avoir introduit le plus grand nombre d'espèces et variétés, parmi lesquelles il s'en trouve qui surpassent en beauté, toutes celles connues antérieurement. Nous voulons parler de ces magnifiques lis originaires du Japon, et que nous devons au savant botaniste-voyageur M. le docteur Von Sieboldt, qui fut attaché en qualité de médecin à l'ambassade hollandaise, et qui est parvenu à séjourner près de deux ans dans ce pays, regardé jusqu'alors comme inaccessible aux Européens. Parmi plus de vingt espèces de lis qu'il importa du Japon, et qui furent confiées en 1829 aux soins du sieur Mussche, jardinier en chef du jardin botanique de Gand; l'horticulture s'est enrichie des espèces et variétés suivantes: *Lilium speciosum*, *L. spec. album*, *L. spec. roseum*, *L. spec. punctatum*, *L. eximium*, *L. fulgens*, *L. venustum*, et *L. Thunbergianum*. Les autres espèces introduites par M. Von Sieboldt n'ont malheureusement pas survécu à leur fatale traversée."

De aankomst van de planten in Gent vond plaats in 1830, niet in 1829. Maar het is interessant om Philipp Franz von Siebold (1796-1866) zelf over deze episode te laten vertellen. In zijn "Kruidkundige naamlijst van oud en nieuw ingevoerde Japansche en Chineesche planten" vinden we "Eenige geschiedkundige toelichtingen nopens de invoering van gewassen uit Japan van het jaar 1824 tot 1844".

Wat volgt is dus zijn visie op de gebeurtenissen vanaf 1830.

" Ongeveer 260 planten en bollen zijn door ons den 29sten Julij (1830) aan de Directie van den botanischen tuin te Gent afgeleverd, en aan de zorg van den toenmaals als zeer bekwaam bekenden Hortulanus Mussch toevertrouwd.

Gedurende eenige maanden hadden wij het toezicht over dezen plantenschat, toen ons de bekende voorvallen met België noopten, Gent te verlaten. De met veel moeite en

zorgen uit een der verst afgelegene gewesten overgebragte planten moesten wij, als reeds op Belgischen grond ingeworteld, achterlaten, terwijl het ons nogtans gelukt is, alle onze wetenschappelijke verzamelingen behouden naar Oud-Nederland over te brengen.

Van dien tijd af aan tot het jaar 1839 hebben onze planten merkwaardige lotgevallen gehad, die wij met eenen sluijer der vergetelheid willen bedekken; maar zoo veel moeten wij zeggen : dat zij niet aan de zorg van den Heer Mussch, maar wel degelijk aan hare eigene voortreffelijkheid haar behoud te danken hebben. De schoonste en zeldzaamste verdwenen allengskens uit den botanischen hof te Gent en kwamen hier en daar met vernieuwden pracht te voorschijn of werden door kruidkundigen, die hunne werken met een Japansch pluimtje wenschten te versieren, opgespeurd.

Verscheidene Belgische kweekers hebben eer en voordeel door de kultuur dezer gewassen behaald en de opbrengst daarvan wordt in de stad Gent alleen op meer dan een millioen franken begroot. Veel hebben ook onze te Gent aangebragte gewassen bijgedragen tot den tuinbouwkundigen roem dier stad, welke thans niet ten onregte " la capitale de la Flora " genoemd wordt.

Daarom werd ook, naar aanleiding der betogen van eenige edelmoedige plantenliefhebbers te Gent, in 1841 door den Administrateur-Inspecteur der Universiteit het besluit genomen, ons van ieder in het jaar 1830 in den botanischen hof door ons overgebragte en nog daar voorhanden zijnde gewassen, eene plant terug te geven. Doch vele zeldzame gewassen waren helaas! onder de noodlottige reeds gemelde gebeurtenissen van daar verdwenen.

De verdienstelijke Hortulanus Donkelaar (...) heeft daarom verscheidene, hem zelven toebehoorende Leliën en Camellia's aan ons afgegeven, terwijl de Heeren Constantin Gheldolf (onder de door dien plantenliefhebber ons aangeboden gewassen bevonden zich bollen van de drie variëteiten van *Lilium speciosum* van buitengewone grootte en schoonheid ...), en Louis Van Houte, D. Spaë en Ridder Fr. Heynderycx en eenige andere plantenliefhebbers en kweekers in België de vriendelijkheid gehad hebben, aan ons Japansche gewassen aan te bieden, ten blijke van nationale erkentelijkheid voor de aan den tuinbouw van België bewezene diensten. De in 1841 uit den botanischen hof te Gent door de nauwgezette zorg van den Hoogleraar J. Kickx ontvangen verzameling van Japansche planten, bestond in 64 soorten en meestal in de daarheen overgebragte moederplanten..."

Wat von Siebold niet vermeldt, is dat rond dezelfde tijd Mussche ernstig ziek was, wat mede oorzaak was van het verloren gaan van een deel van zijn planten en van het verval van de Plantentuin. Er werd inderdaad heel wat geplunderd. Mussche stierf in 1834 en zijn opvolger André Donkelaar vond zoveel vernield en verwaarloosd, dat de tuin praktisch volledig opnieuw ingericht moest worden. Met succes trouwens, want amper een jaar na zijn indiensttreding was de Plantentuin er weer bovenop.

Maar terug naar *Lilium speciosum*. De eerste bloei van deze plant in de Plantentuin kreeg natuurlijk de nodige aandacht. In de "Messenger des sciences et des arts de Belgique ...", uitgegeven bij D.J. Vanderhaeghen te Gent in 1833, verscheen een "Notice sur un Lis du Japon" van de hand van Ch. Morren, met een mooie tekening van de bloem door De Kegel. Het artikel bevat een uitgebreide beschrijving van de plant, maar het was niet de enige beschrijving die ter gelegenheid van deze eerste bloei verscheen. Charles Morren meldt dit zelf :

"Au mois d'Août 1832 fleurit pour la première fois sur le continent européen celle qui fait le sujet de cette notice (*L. speciosum*) et de laquelle deux descriptions ont déjà été publiées, chacune avec des figures. L'une se trouve dans l'Encyclographie du règne végétal (1re livraison, Bruxelles, 1833), l'autre dans l'Horticulteur Belge (Mars, 1833, pl.1) ... C'est au jardin botanique que la plante était cultivée et c'est aux soins du vénérable Mr. Mussche que l'on doit sa floraison. Le beau dessin ... est dû à la sollicitude de feu Mr. De Bast, qui fit dessiner la plante par Mr. De Kegel, aussitôt à son épanouissement. Les journaux quotidiens de Gand annoncèrent la floraison ... Le lis élégant commence déjà à se multiplier dans nos jardins; on le cultive dans les orangeries ou même en pleine terre si l'on a soin de le couvrir en hiver. La fleur répand une odeur suave..."

De eerste observaties van deze lelie in Japan kwamen echter niet van von Siebold, maar van één van zijn voorgangers op Deshima, namelijk Engelbert Kaempfer (1651-1716). Na lange reizen in Rusland, Perzië en Azië was hij voor twee jaar (1690-1692) arts voor de Oostindische Compagnie in Japan. Het vijfde deel van zijn reisverslag was gewijd aan planten en was in feite de eerste Europese studie van de flora van Japan. Na zijn dood kwamen zijn nota's en tekeningen via Sir Hans Sloane in het British Museum terecht.

Sir Joseph Banks selecteerde 59 van deze tekeningen van Japanse planten van de hand van Kaempfer en liet ze graveren op eigen kosten. Ze werden gepubliceerd als "Icones selectae plantarum" in 1791. Daarin kreeg deze lelie enkel de Japanse naam Konokko Juri.

Carl Peter Thunberg (1743-1828), die eveneens in Japan verbleef, beschreef deze lelie onder de naam *Lilium speciosum*. Hij was maar voor ongeveer één jaar (1775-1776) op Deshima, in die tijd de enige plek waar vreemdelingen handel mochten drijven met Japan. Evenals Kaempfer was hij leerling van Linnaeus en dus in de eerste plaats een botanicus. Van zijn hand verscheen een "Flora Japonica", een mijlpaal op gebied van de kennis der Japanse planten.

Het is pas in 1835 dat Philipp Franz von Siebold begon met de publikatie van zijn "Flora Japonica, sive plantae, quas in imperio Japonico collegit, descripsit, ex parte in ipsis locis pingendas curavit Dr. Ph. Fr. de Siebold, etc." Het was een monumentaal uitgevoerde editie: foliovenen en paginagrote, deels handgekleurde litho's. En dit in afleveringen waarbij een Latijnse en Franse tekst gevoegd was.

De mede-auteur voor dit grote werk was Joseph Gerhard Zuccarini (1797-1848), hoogleraar in de botanie te München. Zuccarini schreef de beschrijvingen van de soorten in het Latijn en vervaardigde de detailtekeningen van de platen, terwijl von Siebold er opmerkingen in het Frans bijvoegde over de verspreiding in Japan, Japanse namen, eventueel gebruik en cultivatie.

Het eerste deel van deze Flora Japonica bestond uit 20 afleveringen en 100 afbeeldingen en werd in 1841 afgesloten. Daartussen bevond zich een afbeelding van *Lilium speciosum*, een handgekleurde litho van S. Minsinger en Wilhelm Siegrist. Dit is Tab. 12 van dit werk. Tab. 13 toont de witte variëteit van dezelfde soort, die eveneens door von Siebold naar Gent gebracht werd. Deze bloeide voor het eerst in de Plantentuin op 19 augustus 1833.

In "Mémoire sur les espèces du genre Lis" van D. Spae, uitgegeven in 1847, worden beide variëteiten besproken en wordt ook von Siebold zelf geciteerd :

"M. Von Siebold, dans sa Flora Japonica, s'exprime ainsi au sujet de ces deux premières variétés : "Parmi plus de vingt espèces de lis importées par nous du Japon en Europe et déposées provisoirement au Jardin Botanique de Gand, se trouvent aussi les variétés du *L. speciosum*, ici représentées en l'honneur de l'infatigable Kaempfer. Nous en avons nommé la première aux fleurs couleur de rose et tachetée de pourpre, *L. speciosum* var. *Kaempferii*... Quant à la seconde variété à fleurs purement blanches, nous avons conservé le nom japonais de Tametome qu'elle a dans son pays, d'après le héros célèbre qui, dit-on, a rapporté ce lis des îles Liukiu. Par la beauté et le parfum des fleurs elles se rangent toutes deux entre les plus magnifiques espèces de leur genre." "

De plant die Kaempfer en ook Thunberg tijdens hun verblijf in Japan te zien kregen was een gekweekt exemplaar van *L. speciosum*. De wilde plant zou, zoals ook andere sierplanten in Japan, ingevoerd zijn vanuit Korea, vandaar de andere naam voor *L. speciosum* in Japan, nl. Korai-juri. Land van oorsprong is wellicht China. Charles Maries (1851-1902) vond *L. speciosum* var. *gloriosoides* rond Kiukiang in de vallei van de Yangtze.

L. speciosum kan gebruikt worden als tuinplant, maar vermits ze meestal vermeld wordt als "matig winterhard", is ze misschien meer geschikt als potplant voor binnenshuis. Maar op een beschutte plek in de tuin, en mits een goede winterbedekking, is er toch een goede kans dat deze lelie u in de zomer zal verrassen met prachtige bloemen en een goede geur. Een aantal kruisingen met andere soorten hebben enkele variëteiten opgeleverd die ook als tuinplant in aanmerking komen.

Na het breed uitgeschilderde middenpaneel van dit Lelie-drieluik, volgt nog een korte voorstelling van een derde prachtige lelie, nl. *Lilium auratum*.

"The queen of lilies", zoals deze soort soms in Engelse publikaties genoemd wordt, is inheems in Japan, vooral verspreid op Honsjoe, in struikgewas en op grazige plaatsen in het gebergte. Aan de tot 2,5 m hoge stengels komen trossen met tot 35 karmijnrood gespikkelde witte bloemen met in het midden van ieder kroonblad een goudgele band. Vandaar ook de Nederlandse naam "Goudbandlelie". De bloemen kunnen een doorsnee van 30 cm halen en geuren sterk.

De soort werd in 1860 in Japan "ontdekt" door tegelijk Robert Fortune (1812-1880), die al eerder in ons tijdschrift ter sprake kwam en als plantenjager voor de Horticultural Society vooral Chinese sierplanten naar Europa stuurde, én John Gould Veitch (1839-1870), die verbonden was aan de diplomatieke missie o.l.v. Sir Rutherford Alcock, maar eveneens zijn plantenvondsten doorstuurde naar de firma Veitch.

Sinds 1858 kregen vreemdelingen in Japan meer bewegingsvrijheid, maar er waren nog steeds beperkende maatregelen van kracht, zodat het zoeken naar planten slechts mogelijk was in tuinen en bij kwekers rond enkele steden. En echt veilig was het er toch nog niet, zoals Tyler Whittle vertelt in zijn "The Plant Hunters" (1970) :

"Though the collections of Veitch and Fortune were mainly from plant-pedlars, nurseries and the gardens of inns, temples and private houses, and they were both obliged to remain within a restricted area, neither had guarantees for their personal safety. While Veitch was tracking down Pines and Spruces and Fortune was writing enthusiastic notes on Chrysanthemums, the Shogun's well-meaning regent was being butchered not far away at the very gates of his master's castle. In 1861,... when Veitch and Fortune were busy packing up their Wardian cases, the Japanese Samurai, indifferent to treaties, were busy chopping foreigners to bits with two-edged swords."

En nog een jaar later, in 1862, toen op de London Flower Show de nieuwe planten die door Veitch meegebracht werden sukses oogstten en de berichten uit die tijd vermelddden dat de heren hun hoed afnamen bij het zien van *Lilium auratum*, werd ongeveer terzelfdertijd de havenstad Kagoshima door de Royal Navy platgebombardeerd als vergelding voor de moord op een Engelsman.

Zowel Veitch als Fortune zonden *L. auratum* naar Engeland, maar die van Veitch bereikten, met enkele weken verschil, als eerste hun bestemming. Dus ging de eer voor de introductie van de plant in Europa naar J.G. Veitch. Hoewel de planten in het begin erg duur waren, was de vraag groot en nam de invoer sterk toe. In Japan werden de planten met hele karrevrachten uit de oorspronkelijke groeiplaatsen weggeroofd.

Dit berokkende onherstelbare schade en noodgedwongen stapte men over op het kweken van deze soort. Op het hoogtepunt van de vraag, exporteerde de Yokohama Nursery Company, in 1912, 15 miljoen (!) leliebollen van deze soort naar Europa en Amerika. Maar de bollen waren ook gevoelig voor ziektes en vele plantenliefhebbers werden teleurgesteld.

In Engeland werden deze lelies vooral aangewend in combinatie met Rhododendrons. Enerzijds omwille van gelijkaardige eisen wat betreft groeiplaats, maar ook omwille van de opeenvolging van de bloei. Rhododendrons bloeien eerst en later bloeien de lelies, vanaf juli tot in de herfst.

Deze toepassing vinden we terug bij o.a. Gertrude Jekyll in haar "Wood and Garden" (1904) :

"Here and there in the inner spaces I put groups of *Lilium auratum*, a Lily that thrives in a peaty bed, and that looks its best when growing through other plants; moreover, when the Rhododendrons are out of flower, the Lily, whose blooming season is throughout the late summer and autumn, gives a new beauty and interest to that part of the garden".

Maar ze raad ook aan deze leliesoort aan te planten tussen een soort Bamboe (*Bambusa metake*).

Nog voor het einde van de 19de eeuw waren de gevolgen van het willekeurig roven van deze leliesoort in de natuur in Japan zelf goed merkbaar, zoals F.T. Piggott het ons in zijn tuindagboek "The garden of Japan, a year's diary of its flowers" duidelijk meldt :

"August 10th : There comes over me the refrain of the song "Oh! my garden full of lilies"; the garden is the broad swell of the mountain side, and the Lilies, both in number and size, exceed those of the gentle poet's dream. The spikes of *L. auratum* with eight and ten flowers, surrounded on all sides by their abundant offspring, are a sight for weary eyes. The larger heads are rarely found now in the woods : collectors have been too greedy in their search; but in the cottage gardens fifteen to twenty flowers is no uncommon sight. Yesterday the coolies brought in a spike over nine feet high; the house for a week was heavy with the scent of forty-two flowers, each of them about ten inches in diameter".

Door de Japanners zelf werd deze soort beschouwd als lekkernij (eetbare bol).

Bij ons was deze lelie voor het eerst te zien in 1863 op een tentoonstelling te Brussel. Dit toont ons de lijst van "Plantes nouvelles exposées pour la première fois en 1863" die verscheen in "Bulletin de la fédération des sociétés d'horticulture de Belgique" (Gand, 1864). Blijkbaar was de plant al in 1862 door de firma Linden (van Jean-Jules Linden, 1817-1892) ingevoerd, hoogstwaarschijnlijk, zoals vele andere planten, vanuit Engeland. Linden werd echter vooral bekend omwille van de talrijke nieuwe plantensoorten (waaronder veel orchideeën) die hij in Europa introduceerde vanuit Zuid-Amerika.

Tot zover *L. auratum*, die net als de twee andere hier besproken soorten een eerste klas tuinplant is. Proberen dus, zowel in volle grond als in potten. Met enig geduld (en gezond plantgoed) zal uw tuin of terras in de zomer en het najaar opgeluisterd worden door de schitterende grote leliebloemen, die u bovendien zullen bedwelmen met hun overheerlijke geuren !

Tot besluit moet vermeld worden dat er voor de liefhebbers die grondiger informatie over lelies wensen, een aantal degelijke naslagwerken over het onderwerp bestaan.

In de eerste plaats "A monograph of the Genus *Lilium*" van H.G. Elwes uit 1877-80, gevolgd door een aantal supplementen van A. Grove, A.D. Cotton en W.B. Turrill.

Ook te vermelden is "Lilies of the world, their cultivation and classification" van H.B.D. Woodcock en W.T. Stearn uit 1950.

Tenslotte is in de bibliotheek van het laboratorium Plantkunde, onder het nummer S5.6/2(2) een Japans werk aanwezig, Floral Art Books, Lily (Shueisha 1993) : een oogstrelend kunstwerk van 86 pagina's, in buitengewoon verzorgde kleurendruk, met Japanse tekst.

Bibliografie

- Anderson, A.W. (1966) How we got our flowers.
Dover Publications, New York.
- Cannart-d'Hamale, De, Fr. (1851) Essai d'une histoire littéraire
des Lis. In: La Belgique Horticole 1 : 287-294, 390-398.
- Coats, A.M. (1984) The book of flowers.
Exeter Books, New York.
- Cox, E.H.M. (1945) Plant hunting in China.
Collins, Sons & Co., London.
- Fox, D. (1987) Lilies, a Wisley handbook.
Cassell, The Royal Horticultural Society, London.
- Hadfield, M. (1969) A history of British gardening.
Spring Books, London.
- Jekyll, G. (1904) Wood and garden.
Longmans, Green, and Co., London.
- Mabberley, D.J. (1990) The Plant-Book.
Cambridge University Press, Cambridge.
- Morren, Ch. (1833) Notice sur un Lis du Japon.
D.J. Vanderhaeghen, Gand.
In: Messenger des sciences et des arts de la Belgique, T. 1,
p. 189-192.
- Phillips, R., Rix, M. en Stumpel-Rienks, S. (1982) Bol- en
knolgewassen.
Het Spectrum, Utrecht-Antwerpen.
- Piggott, F.T. (1896) The garden of Japan.
George Allen, London.
- Siebold, von, Ph. F. (1845) Kruidkundige naamlijst van oud en
nieuw ingevoerde Japansche en Chineesche planten.
Leiden.
- Spae, D. (1847) Mémoire sur les espèces du genre lis.
Hayez, Bruxelles.
- Tjon Sie Fat, L.A. en van Vliet, G.J.C.M. (1990) Philipp von
Siebold, zijn Japanse flora en fauna.
H.J.W. Becht, Haarlem.
- Van Onsem, J.G. (1950) Geschiedenis van de bloementeel in
Oost-Vlaanderen.
Commissie voor Culturele Aangelegenheden, Gent.
- Whittle, T. (1970) The plant hunters.
Heinemann, London.

De vereniging "De Vrienden van de Plantentuin Gent" heeft zich met haar leden tot doel gesteld om de Plantentuin van de Universiteit Gent te ondersteunen : moreel, financieel, en ... metterdaad.

Moreel, door de Plantentuin meer bekend te maken in uw familie- en vriendenkring, door met andere verenigingen onze Plantentuin te bezoeken, door de grote waarde van deze Plantentuin te bepleiten bij nog niet overtuigden, ...

Financieel, doordat we elk jaar een deel van de bijeengebrachte geldsom aan de Plantentuin schenken, o.a. voor de aankoop van een aantal tijdschriften, tuinbouwmateriaal, voor het uitvoeren van noodreparaties, enz. Tijdens de Algemene Vergadering, op het einde van het jaar, wordt hiervan een kort overzicht gegeven door de penningmeester.

En **metterdaad**, door de handen uit de mouwen te steken, wanneer de Plantentuin concrete hulp nodig heeft, bv. bij het opzetten en bewaken van tentoonstellingen, bij de voortdurende noodzaak tot wieden, of bij enkele grotere opruimingsakties.

Dit jaar volgt nog een gemeenschappelijke opruimingsactie :
- zaterdag 10 juli, ter voorbereiding van de Gentse Feesten.

We starten om 9 u met de actie, en na een middagpauze met **soep** en **koffie** "van het huis" hervatten we om 14 u (gelieve zelf de rest van een lunch mee te brengen).

Er zijn uiteenlopende werkzaamheden voor alle leeftijden, voor fijne vingers, en voor brute kracht. Mogen we u vragen zo mogelijk uw eigen klein tuingerief mee te brengen (snoeischaar, schopjes, handrakel, ev. werkhandschoenen, ...). Bij een grote opkomst zitten we gauw door onze voorraad.

Wie een halve dag kan komen : ook zeer goed !

Uw hulp is zeer welkom, en ten eerste gewenst !

Vlierbloesem-aperitief

Gilberte COMHAIRE-NEYT
Hofmeierstraat 8, 9000 Gent

Benodigdheden

- 20 tuilen vlierbloesem, volledig open, groene steeltjes zoveel mogelijk verwijderen, niet spoelen (behouden van het aroma !)
- 25 g citroenzuur (bij apotheker)
- 3-4 *onbehandelde* citroenen, in kleine stukjes, mét schil !
- 800 g suiker

Dit alles in een grote pot

Vervolgens :

- 1 l kokend water erover, goed mengen, laten afkoelen, af en toe goed roeren
- 48 u in de koelkast laten trekken, met af en toe omroeren
- door een doek gieten en goed uitknijpen
- ofwel vers gebruiken (blijft zeker 2 weken goed in koelkast)
- ofwel invriezen (door de grote hoeveelheid suiker wordt de massa nooit echt vast en blijft ze schepbaar)

Hoe gebruiken ?

1/4 sap + 3/4 water : geeft limonade

1/2 sap + 1/2 schuimwijn geeft een aardig aperitiefje
(eventueel met een scheutje gin en een ijsblokje !)

Gentse Feesten 1999

Ferdinand COBBAUT
Korte Heerweg 7, 9041 Oostakker

Beste Vriend(in) van de Plantentuin,

Tijdens de komende Gentse Feesten zullen de gidsen elke dag van 10.00 u tot 12.00 u en van 14.00 u tot 16.00 u gidsen. Tijdens het laatste weekend zullen er ook avondrondleidingen gegeven worden in de verlichte serres, van 21.00 u tot 23.00 u.

Tenslotte zullen er tijdens de Gentse Feesten ook enkele thematische wandelingen worden ingericht.

Zondag 18 juli in de voormiddag : Proeverij met planten, o.l.v. Hilde Mortier

Maandag 19 juli in de namiddag : Flora Biblica, o.l.v. Chris De Permentier

Dinsdag 20 juli in de voormiddag : Chinese planten, o.l.v. Roger Laureyns

Dinsdag 20 juli in de namiddag : Flora Magica, o.l.v. Chris De Permentier

Woensdag 21 juli in de namiddag : Geurenpad, o.l.v. Gilberte Comhaire

Donderdag 22 juli in de voormiddag : Economische gewassen in de serres, o.l.v. Ferdinand Cobbaut

Donderdag 22 juli in de namiddag : Cactussen en andere succulenten, o.l.v. Cyrilla Gillis

Vrijdag 23 juli in de namiddag : Verrassingswandeling, o.l.v. Paul Goetghebeur

Zaterdag 24 juli in de voormiddag : Kuipplanten, o.l.v. Roger Laureyns

Zondag 25 juli in de namiddag : Botanische reis in 80 minuten rond de wereld, o.l.v. Chris De Permentier

U merkt het, genoeg gelegenheden om ons eens te komen bezoeken. Breng al uw vrienden en kennissen mee, hopelijk worden ze nadien ook lid.

Paul GOETGHEBEUR
Plantentuin

Op het einde van de zomervakantie maken we een uitgebreide busuitstap naar een wat verder gelegen plek van ons Vlaamse land, een voor Gentenaars best exotisch lijkende brok natuur- en cultuurlandschap, het grensoverschrijdend domein Altenbroek, waarvan het Vlaamse gedeelte ligt in de (politiek bekende) gemeente 's Gravenvoeren.

Uit een voorstelling van het domein, verschenen in het sterk aan te raden ledenblad Natuurreservaten (december 1998) wil ik de volgende beschrijving even overnemen :

" De fusiegemeente Voeren is een verzameling uitgesproken landelijke dorpen (...) in het uiterste zuidoosten van Vlaanderen.

Het is een oerlimburgse oase van pastorale rust, geprangd tussen het Waalse Land van Herve, het Vlaamse Haspengouw en het Nederlands-Limburgse Heuvelland. Tal van riviertjes, zoals de Noor, de Berwijn en -vanzelfsprekend- de Voer trekken zich klaterend een kronkelend spoor door het prachtig heuvelende landschap. Waterspreeuw en Grote gele kwkstaart genieten daar met volle teugen van. En ook andere organismen voelen zich in de Voerstreek erg lekker.

Het landschap wordt immers nog aaneengeregen door oude Maasterrassen, leemplateaus, weidelandschappen, asymmetrische dalen, poelen, brongebieden, graften, houtkanten, holle wegen, hagen, grubben, verlaten grint-, vuursteen- en mergelgroeven, hoogstamboomgaarden, plateau-, helling- en bronbossen, ..."

Onder de leiding van de conservator, Fred de Warrimont, zullen we het terrein verkennen gedurende een wandeling van ongeveer twee uur. Het parcours is behoorlijk heuvelachtig, en stevige schoenen zijn noodzakelijk, moerassen zullen we niet bezoeken !

Natuurreservaten en de VVV Voerstreek brachten twee originele wandelfolders op de markt, met op de voorzijde de route én beschrijving, op de achterkant een aangepast gezelschap ...

De middagpauze houden we aan het startpunt, in de dorpskern van 's Gravenvoeren, waar in een lokale herberg de meegebrachte lunch kan worden aangesproken, er worden ook enkele eenvoudige snacks aangeboden.

Na de middag vertrekken we over de grens, richting Brunssum, naar de buitengewone kwekerij van Roger & Linda Bastin.

Naar aanleiding van het Salvia-jaar enige tijd geleden (1997) heeft Marc Libert een bezoek gebracht aan deze wonderlijke collectie, en door zijn entoesiasme is Bastin op onze lijst geraakt (zie ook ons tijdschrift, jaargang 1997, nummer 4). Hun thema van specialisatie is kruiden, geurplanten en bijzondere tuinplanten, waaronder ook tal van BIO's (of Botanical Interest Only).

Zo fungeren zij als "nationale Nederlandse collectie" voor Lavendel (*Lavandula*), Rozemarijn (*Rosmarinus*), Salie (*Salvia*), *Santolina*, Tijm (*Thymus*). Dit alles wordt gepresenteerd op een unieke manier, los van commerciële belangen. In deze relatief kleine en supergeconcentreerde tuin is van wandelen geen sprake. Elk hoekje of border is volgestouwd, en alsof dat niet voldoende is wordt over dat alles een saus van bezielde informatie gegoten zoals alleen een door en door ervaren kweker-verzamelaar als Roger het kan.

Zeker de moeite dus voor deze fikse verplaatsing ...

(info en catalogoog op internet : <http://www.cuci.nl/~bastinkk/>)

Practisch :

Zaterdag 28 augustus, 7 u, vertrek aan de ingang Plantentuin.

10 u : aankomst op het Kerkplein te 's Gravenvoeren, waar de gids op ons wacht bij een lokale herberg. De bus brengt ons dan naar de startplaats van de wandeling (twee uur), die ons voert doorheen het domein Altenbroek.

12.30 u : terug in 's Gravenvoeren, voor de lunch (meegebracht of snack ter plaatse).

14 u : vertrek richting Brunssum.

15 u : rondleiding in de collectie van Roger & Linda Bastin.

18 u : terugkeer.

21 u : aankomst te Gent.

Inschrijving door overschrijving van 650 F op ons gewone rekeningnummer 001 - 1192154 - 03, met vermelding "Voeren & Bastin".

Karel en zijn geheimen

Ferdinand COBBAUT
Korte Heerweg 7, 9041 Oostakker

Beste vrienden,

Toen we vorig jaar een eerste rondleiding kregen in de kern van onze stad, waren er heel veel leden die onmiddellijk verlangden naar meer. De wandeling was doorspekt met leuke anekdotes, historische feiten en bezienswaardigheden. Voor velen onder ons, ja zelfs de rasechte Gentenaars, was het een tocht langsheen straatjes en steegjes waar we gewoon nooit zouden bij stil blijven staan. Nu we er echter werden op gewezen, bleek nog maar eens hoe rijk onze stad wel is, en hoe bijzonder weinig we er zelf wel van kennen.

Daarom verzamelen we terug aan de voeten van onze Jacob Van Artevelde (waarschijnlijk tegen die tijd terug mét zwaard), waar de nieuwe wandeling doorheen Gent zal starten.

Een ander facet van Gent zal worden belicht. Veel zal ik er niet over vertellen, wie vorig jaar is geweest hopen we terug te zien, en voor wie er niet bij was kunnen we maar één ding zeggen : laat deze gelegenheid niet terug aan uw neus voorbijgaan en kom mee wandelen.

De tocht zal terug enkele geheimen van Gent blootleggen en zal natuurlijk, hoe kan het ook anders, in het teken staan van Keizer Karel.

Practisch :

Verzamelen op zaterdag 18 september 1999 om 14.00 uur aan de voeten van Jacob Van Artevelde op de Vrijdagsmarkt te Gent, voor een rondleiding met gids van ongeveer twee uur. Ruime parkeermogelijkheden onder de Vrijdagsmarkt.

P.S. Graag een seintje als je komt naar het bekende telefoonnummer van de secretaris (09 - 251.33.21)
(Dit is bepalend voor het aantal gidsen).

Een bezoek aan Dulcamara

Ferdinand COBBAUT
Korte Heerweg 7, 9041 Oostakker

Lang, heel lang geleden, toen de vereniging nog maar pas uit de bloemkool was gekropen en de horizonten werden afgespeurd naar moois in de plantenwereld, kwamen we reeds terecht bij deze tuin.

Een tuin vanuit het niets ontstaan. Alleen koeien wisten hoe rijk de bodem was en hoe goed deze kon worden bewerkt. Meststoffen teerden langzaam weg en gaven de grond een voorraad voedingsstoffen en mineralen waar de huidige planten nog steeds van genieten.

Toen kwam de mens, de sedentaire mens, hij bewerkte de grond en zag dat het goed was. Meer zelfs, hij zag dat het heel goed was en dat het tal van perspectieven bood voor de toekomst. Het huisje met het bijhorende tuintje werden gepland. De weiden werden veranderd, een landschap ontstond waar de mens in harmonie leefde met de planten. Nu nog steeds leeft die mens in harmonie met de planten en meer nog dan vroeger is hij geboeid door de schoonheid van de planten.

De vrouw des huizes schetste haar tuin als volgt :

Een landschapstuin.

Een verzameltuin die helemaal niets te maken heeft met moderne tuinarchitectuur.

We proberen de planten die hier kunnen groeien te laten groeien. We laten ze hier groeien in zo gunstig mogelijke omstandigheden. Wat wil groeien mag groeien, liefst niet in de weg en als het kan ook nog mooi. Zoek niet naar lijnen en patronen in de tuin want die zijn er toch niet. Sedert 1964 is de tuin in aanleg en elke dag nog verandert iets, komt er een soort bij of verandert iets van plaats opdat het beter zou kunnen groeien.

Hier en daar zijn nog invloeden te zien van het vroegere weidelandschap, op andere plaatsen waagt men zich in een paradijs van bloemen.

We proberen het onkruid de baas te blijven, alhoewel het op zich zeer mooi is, en in de tuin zijn eigen plaats heeft verworven.

Deze tuin is een verzameling van meer dan 1000 (duizend) verschillende soorten. Wat kan groeien in onze streken proberen we te verzamelen via zaden en uitwisselingen. Nadien volgt het kweken en een plaats geven in de tuin.

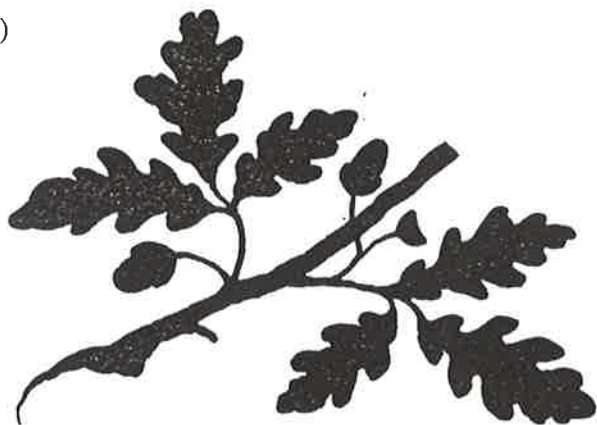
Op dit moment lopen er uitwisselingsprogramma's met bijna alle plantentuinen uit de gematigde streken in de wereld. Bepaalde zaden komen zelfs uit Japan en Israël. Anderzijds zijn zelfs Cuba en India geïnteresseerd in zaden vanuit Dulcamara.

Dulcamara, de naam van de tuin, voor de insiders (botanici edm) de wetenschappelijk naam voor Bitterzoet, een mooie plant die volgens de eigenaars ook de tuin symboliseert : bitter om aan te beginnen en in te werken, zoet om van te genieten.

Wil je ook eens genieten van dit prachtige tuinjuweel, kom ons dan vergezellen op zaterdag 11 september 1999.

We komen samen om 14.00 uur aan de Plantentuin van de universiteit, of om 14.30 aan de tuin zelf. Deze is gelegen in de Damvalleistraat 63, Destelbergen.

(Zon niet vergeten !)

Etnobotanie te Brussel

Paul GOETGHEBEUR
Plantentuin

Op zondag 27 juni, om 9 u komen we bijeen aan het Sint-Pietersstation, hoofdingang, waar we een groepsticket (of een andere, voordelige formule) nemen richting Brussel.

Aan het eerste Brusselse station stappen we uit, en na enige honderden meters komen we terecht in een andere wereld !

Daar worden we ondergedompeld in een wereldmarkt, met een massa kraampjes bevolkt door een internationale bende van Grieken, Italianen, Viëtnamezen, Russen, Ghanezen, Turken, Oezbeken, Pakistani, Marokkanen, Koerden, Congolezen, enz., elk met hun eigen opmerkelijke handelswaar.

We zullen samen een poging wagen om deze vreemde eetwaren te leren kennen, meer bepaald de plantaardige producten. Want naast botanische voorwerpen worden ook talrijke dierlijke objecten aangeboden, zoals gedroogde zoetwatervissen, meerdere soorten inktvissen, antilopenvlees, verse sardienen, en nog veel meer (waar ik meestal minder aandacht aan schenk).

Voor deze wandeling breng ik zelf een aantal boeken mee met een beschrijving van tropische vruchten met illustraties, een goede encyclopedie, en een grote portie nieuwsgierigheid !
Als u zelf boeken heeft over min of meer exotische vruchten en groenten, breng ze mee, ze kunnen helpen.

Voor mij als "gids", net als voor u, wordt dit een uitdaging : wat zullen we kunnen herkennen ?

Van harte welkom, aan onze vele leden !
We hopen u daar te kunnen ontmoeten.

Adreswijzigingen

Een exemplaar van het eerste nummer van deze jaargang is teruggekeerd, met de bekende vermelding "woont niet meer op het aangeduid adres".

Vandaar onze vraag, kent iemand het nieuwe adres van

De H. & Mevr. Vanderschaeghe

Martelaarslaan 182, 9000 Gent.

Uw antwoord graag naar de redacteur, met veel dank !

Zadenlijst 1999

Marc Libert, Plantentuin

De zadenlijst 1998 werd weer een succes. Zo'n 600 zaadzakjes werden doorgestuurd en hebben hopelijk ook uw tuin aangevuld met enkele nieuwigheden. Om de lijst aantrekkelijk te houden, hebben we ook nu weer uw hulp nodig. Naast de vele soorten die we in de plantentuin kunnen oogsten, kan u ook zelf zaden insturen. We zoeken minder courante soorten die toch vlot zaaibaar en redelijk soortecht zijn. Concreet : Vingerhoedskruid (*Digitalis purpurea*) hoeven we niet meer onder onze leden te verspreiden, maar hebt u een witte of roze vorm die kleurecht terugkeert, dan is dat wel weer interessant.

Soorten waarvan u vermoedt of ontdekt dat ze ondergewaardeerd zijn kunnen we ook promoten. Denk maar aan onze wilde flora, waaruit we elk jaar aan aantal soorten aanbieden. Maar ook de bestsmakende aperitief tomaat moet kunnen.

Daarnaast zijn er nog een aantal vaste waarden, zoals bv. Gele monnikskap, Rode zonnehoed, enz. Het spreekt voor zich dat we onze leveranciers met een passende geste bedanken.

Daarnaast vraagt al dat zaadkuisen, etiketteren en verpakken héél wat werk. Inzoverre dat we overwegen één of twee zaterdagvoormiddagen uit te trekken om met een kleine groep de zaak te klaren (periode november, begin december).

Ziet u er wat in ?

Laat dan iets weten aan onze redacteur, Paul Goetghebeur (adres en telefoon : zie laatste pagina).

De

VRIENDEN van de PLANTENTUIN

GENT

driemaandelijks tijdschrift
achttiende **jaargang**
nr. 2 **juni 1999**
ISSN **0777 - 8821**

Redactie :

Paul Goetghebeur, K.L. Ledeganckstraat 35, 9000 Gent

tel. : 09 - 264 5055 of 5056, fax : 09 - 264 5334

email : Paul.Goetghebeur@rug.ac.be

Aan de samenstelling van dit nummer hebben meegewerkt :

Koen **Camelbeke**, Ferdinand Cobbaut, Gilberte Comhaire-Neyt, Cyrilla Gillis, Marc Libert, Hilde Mortier, Karel Otten, Bernard Symoens, Marie-Thérèse Van den Hove, Ingrid Verdegem.

Onze welgemeende dank gaat ook uit naar Ferdinand & Leonard Cobbaut, Gilberte Comhaire, Chris De Permentier, Jacqueline De Wilde, Cyrilla Gillis, Henk Leyseele, Francine Serbruyns, André & Denise Wille-D'Haese voor de kopieer-, plooi-, kleef-, sorteer-, en transport-activiteiten, die het verschijnen van het vorige nummer mogelijk hebben gemaakt.

© De Vrienden van de Plantentuin Gent, 1999.

Overname van artikels is alleen mogelijk mits en ná schriftelijke toestemming van de redacteur.

Lidgeld 1999

U kan uw bijdrage overschrijven op rekening 001 - 1192154 - 03 van De Vrienden van de Plantentuin Gent, met de vermelding : lid 1999 **(en graag naam + adres van het lid !)**.

Gewoon lid : 400 BF

Beschermid : 600 BF

Steunlid : 1000 BF

*Omdat vrijwilligerswerk mede
aan de basis ligt van ons maat-
schappelijk welzijn zijn alle
medewerkers van Eurotuin
Merelbeke fier een bijdrage te
kunnen leveren aan de inzet en
inspanningen van zovelen door
middel van deze advertentie !*

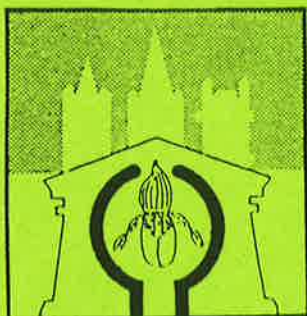

Euro Tuin®

Merelbeke

Fraterstraat 111 - 9820 Merelbeke - Tel: 09/232 13 31
Iedere dag open van 9 tot 19 uur doorlopend.
Open op zondag, dinsdag gesloten.

De VRIENDEN van de PLANTENTUIN GENT

driemaandelijks tijdschrift
achttiende jaargang
nr. 2 juni 1999
ISSN 0777 - 8821

3/6124	9050 Ledeberg 1
P.B.	
België-Belgique	

v.u. Paul Goetghebeur
Ledeganckstraat 35
9000 Gent

afgiftekantoor
9050 Ledeberg 1